

Jiřina Popelíková,

Neosobní slovesné vazby v diachronně-typologických souvislostech

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav anglistiky a amerikanistiky
Praha, 2009

Oponentský posudek bakalářské práce

Předložená bakalářská práce se zabývá vývojem neosobních slovesných vazeb od doby staroanglické do doby středoanglické až po jejich zánik v souvislosti s probíhající typologickou změnou angličtiny z jazyka flektivního v jazyk analytický. Je rozvržena do dvou částí, rozsáhlé části teoretické, zpracované velmi důkladně na základě bohaté literatury, a části výzkumné, jejíž nedílnou složkou je obsažený soubor tabulek tvořící více než třetinu celkového rozsahu práce.

Autorka přejímá teoretický model zkoumaného jevu z literatury vycházející z širšího pojetí neosobních slovesných konstrukcí, které jsou analyzovány z hlediska distinktivních gramatických a sémantických rysů. Do výzkumu jsou tak zahrnuty nejen neosobní konstrukce sloves s nulovou valencí, nýbrž též konstrukce sloves, jejichž sémantická struktura vyžaduje jednoho či dva účastníky děje, především životného proživatele, dále pak příčinu, popř. stimulus. Zahrnutí obou skupin je z hlediska vývoje od flektivního typu k typu izolačnímu podstatné, neboť syntakticko-sémantické přehodnocení neosobní slovesné struktury je především rys sloves s více argumenty. Ve flektivním stadiu zůstává místo podmětu v obou skupinách neobsazeno (resp. prázdný prvek v této pozici není obligatorní), proživatel je konstruován jako dativ nebo akuzativ a příčina jako genitiv. Do analytického stadia se tato struktura promítá vždy s obsazeným místem podmětu, do něhož je přemístěn u sloves druhé skupiny argument, u sloves s nulovou valencí je zaplněno obligatorním prázdným formálním prvkem *it*, který nemá mimojazykový denotát, ani neplní zájmenou funkci. V angličtině se zde někdy vyskytuje i *there*, a to nikoliv jen v existenciálních nebo lokativních větách, tj. v alternaci s *(h)it*. Na rozdíl od konstrukcí s *(h)it* tyto konstrukce v žádném případě neobsahovaly proživatele. Lze pro to najít důvod v jejich syntakticko-sémantické struktuře?

Změny v těchto konstrukcích jsou zkoumány v souvislosti s vývojem slovosledu a postupným zánikem substantivní flexe, přičemž je zohledněn i faktor aktuálněčlenský. Ten se nepochybně uplatňuje u sloves s argumenty, které jsou nositeli aktuálněčlenských funkcí. Proživatel je primárně disponován k tematické funkci v pronominální realizaci, která jako „lehký“ prvek tíhne k počátku věty (též v souvislosti se slovosledným vzorcem sloveso na druhém místě), tedy k pozici tématu. Tato pozice se po subjektivizaci původního dativu či akuzativu stává pravidlem i pro realizace substantivní. U sloves první skupiny bez argumentu – stavy počasí a přírodní jevy – je však členění na jednotlivé AČV funkce problematické (mnozí badatelé chápou věty s těmito slovesy jako thetické, nečlenitelné).

Výzkumný materiál autorka shromáždila excerpce staroanglického a středoanglického slovníku. Jeho rozsah (téměř 300 sloves) značně převyšuje požadavky kladené na bakalářský úkol, což platí ještě více o tabelaci všech sloves, která zachycuje v jednotlivých souborech tabulek pro obě období klasifikaci syntaktickou a sémantickou, jakož i srovnání obou období. Jak naznačuje název práce, výzkum je zaměřen jen na neosobní konstrukce slovesné; sponové, verbonominální neosobní vazby jsou ponechány stranou. Toto omezení je nezbytné, neboť zahrnutí obou typů by daleko přesáhlo možnosti bakalářského úkolu, který už tak, jak bylo uvedeno, byl splněn nad plnou míru. Vývojové tendence jsou ovšem u neosobních slovesných a verbonominálních konstrukcí obdobné, tj. místo podmětu v průběhu vývoje zaplňují stejné prostředky. Shromáždění výzkumného materiálu v případě verbonominálních neosobních konstrukcí však nemůže vycházet ze slovníku a vyžaduje jiný metodologický přístup, nejspíše textový, což je velmi náročné. Pokud by se takový výzkum

v budoucnu prováděl, bylo by zajímavé vysledovat přesuny mezi oběma konstrukcemi. Autorka sama upozorňuje na důležitost slovesa *be* ve vývoji nových syntaktických struktur nejen v souvislosti s pasivem, ale i v případech, kdy transformaci na osobní vazbu umožnila právě sponová konstrukce (viz s. 44 *me hyngreb > am hungry, thirsty*) aj. V tabulkách registrujících výskyt (*h*)*it* a *there* (2.3.1 – 2.3.4) je výskyt zahrnutých funkcí *be* (modálního *be* a pomocného slovesa pasiva) uveden, avšak součty jsou pouze souhrnné pro všechny výskyty těchto podmětů. Dílčí součty autorka neuvádí, patrně proto, že výskyt s *be* je zastoupen malým počtem dokladů. Uvádí se někde, kolik bylo případů pasiva a kolik modálního užití? V tabulce 2.3.5 by naopak prospěl celkový součet, jinak je přesný počet sloves z obou období uveden jen v textu.

Poměr shromážděných sloves je sám o sobě zajímavým zjištěním: středoanglické období jich poskytlo více, včetně několika případů bez staroanglických předchůdců a sloves francouzského původu. To svědčí o značném stupni produktivity neosobních slovesných konstrukcí ještě v době střední. Údaje v tabulkách registrující výskyt neosobních konstrukcí s (*h*)*it* a bez (*h*)*it* ukazují již v staré angličtině tendenci obsazovat místo podmětu, ačkoliv to nebylo obligatorní. Zajímavé jsou rovněž výsledky zkoumání sémantických vztahů mezi osobními a neosobními konstrukcemi u sloves, která tvoří obě vazby. Většinou zůstává význam stejný. Pokud dochází k významové diferenciaci, není důsledkem syntaktické konstrukce, nýbrž záležitostí významu jednotlivých sloves. V tabulkách je tento aspekt zachycen, čtenář by opět přivítal souhrnné kvantitativní údaje. To platí i pro závěrečnou tabulku uvádějící u každého slovesa jak konstrukce staroanglické, tak středoanglické. Slovesa se stejnou strukturou v obou obdobích jsou tištěna tučně – je někde uveden počet?

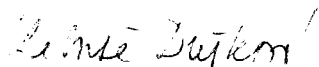
K teoretickému modelu mám dva dotazy. Považuje autorka *it* a *there* za argumenty? Platí pro všechna slovesa, že jediný obligatorní člen neosobní konstrukce je sloveso (tabulka 2.1)? Mezi shromážděnými slovesy je několik kauzativ (resp. párů intransitivní sloveso a jeho kauzativum), např. *langian* = to cause longing / *lengian* = to long, *leōhtan* = give light, cause to shine / *līhtan* = to shine aj. Není kauzální argument u kauzativ implikován sémantickou strukturou? Rovněž slovesa vyjadřující citové a mentální stavy jsou těžko představitelná bez proživatele.

Pokud jde o jazykovou stránku práce, chyby (v členech, konstrukci, předložkách aj.) jsou zcela ojedinělé.

Závěr:

Bakalářská práce Jiřiny Popelíkové splňuje požadavky kladené na bakalářský úkol více než v plné míře. Autorka konsistentně zpracovala rozsáhlý materiál na základě důkladné znalosti rozsáhlé literatury a vhodného metodologického přístupu. Výsledky jejího výzkumu nejen potvrzují, ale i modifikují a zpřesňují současné popisy zkoumaného jevu. Předloženou bakalářskou práci doporučuji bez výhrad k obhajobě.

V Praze, dne 11. června 2009

Prof. PhDr. Libuše Dušková, DrSc.